

Vergaderjaar 2008–2009

31 203

Homogene Groep Internationale Samenwerking 2008 (HGIS-nota 2008)

Nr. 5

BRIEF VAN DE MINISTERS VAN BUITENLANDSE ZAKEN, EN VOOR ONTWIKKELINGSSAMENWERKING

Aan de Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal

Den Haag, 20 mei 2009

Hierbij bieden wij het jaarverslag aan van de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS).

Dit jaarverslag gaat in op activiteiten die in 2008 zijn uitgevoerd met inzet van HGIS-middelen. De typische HGIS-onderwerpen, zoals de Matra-programma's, crisisbeheersingsoperaties, *Joint Implementation* en Partners voor Water, worden uitgelicht in tekstboxen.

Voor het overige geeft het verslag alleen inzicht in de grote lijnen. Voor gedetailleerde informatie wordt verwezen naar de verschillende departementale jaarverslagen. Zo blijft het HGIS-jaarverslag politiek, kort en leesbaar. Bovendien komt het op deze wijze met minder verantwoordingslast tot stand.

Het HGIS-jaarverslag volgt de indeling van de begroting van Buitenlandse zaken en is aldus gebaseerd op «Samen werken, samen leven». De tien kabinetsdoelstellingen op het gebied van buitenlandbeleid worden gevolgd in de tekstuele toelichtingen.

De tabellen in de bijlagen geven inzicht in de financiële informatie. Hierin worden alle HGIS-uitgaven en -ontvangsten (en dwarsdoorsneden daarvan) gepresenteerd. Het HGIS-jaarverslag is daarmee het enige document dat een breed overzicht biedt van de uitgaven voor Internationale Samenwerking.

De minister van Buitenlandse Zaken,
M. J. M. Verhagen

De minister voor Ontwikkelingssamenwerking,
A. G. Koenders

HGIS Jaarverslag 2008

Ministerie van Buitenlandse Zaken

Inhoudsopgave

HGIS Jaarverslag 2008	2
Voorwoord	3
HGIS op hoofdlijnen	4
Financiële bijlagen	10
HGIS financiële informatie in figuren	10
Bijlage 1. HGIS per begroting	18
Bijlage 2. De ODA-uitgaven naar beleidsthema	22
Bijlage 3. ODA prestaties in 2008	24
Bijlage 4. ODA uitgaven partnerlanden 2008	25
Bijlage 5. HGIS-uitgaven Natuur, Milieu en Water	28
Bijlage 6. Uitgaven HIV/AIDS, Malaria en Tuberculose	30
Bijlage 7. ODA-uitgaven Onderwijs	31
Bijlage 8. De non-ODA uitgaven naar beleidsthema	32

Voorwoord

Dit jaarverslag van de Homogene Groep Internationale Samenwerking (HGIS) geeft inzicht in de besteding van Nederlandse middelen aan internationale samenwerking in 2008.

Vrijwel alle vakministeries doen uitgaven op het gebied van internationale samenwerking. Het HGIS-jaarverslag is het enige document dat een volledig overzicht geeft van alle buitenlanduitgaven die op de verschillende departementale begrotingen staan. Deze budgettaire constructie werd in 1997 ingesteld om onderlinge samenwerking te bevorderen, en om buitenlanduitgaven in samenhang te kunnen bezien.

In de tabellen en figuren is onderscheid gemaakt tussen uitgaven in het kader van officiële ontwikkelingssamenwerking (*ODA: Official Development Assistance*) en andere uitgaven aan internationale samenwerking (*non-ODA*). De minister van Buitenlandse Zaken is coördinator van het buitenlandbeleid en daarmee van de HGIS. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking is eerstverantwoordelijke voor de coördinatie van de ODA-middelen.

Verschillende programma's, zoals op het gebied van internationaal ondernemen, de internationale positie van de Nederlandse watersector, maar ook activiteiten in het kader van vrede en veiligheid, mensenrechten en het Stabiliteitsfonds zijn in dit HGIS jaarverslag 2008 terug te vinden.

Het is de gewoonte dat de HGIS-nota de indeling van de begroting van het ministerie van Buitenlandse Zaken volgt. Deze begroting maakt deel uit van een experiment. Dit houdt in dat de beleidsagenda van de begroting specifiek in gaat op de 10 doelstellingen van de eerste pijler van het kabinetsprogramma «Samen werken, samen leven». Het HGIS jaarverslag volgt deze werkwijze.

Het jaarverslag wordt afgesloten met budgettaire overzichten. In de bijlagen wordt de financiële informatie op verschillende manieren gepresenteerd om zo aan een brede informatiebehoefte tegemoet te komen. HGIS-uitgaven staan geordend naar departement, begroting en artikel, naar beleidsthema en naar partnerland.

Dit jaarverslag gaat in op activiteiten die in 2008 uitgevoerd zijn door inzet van HGIS-middelen. Het verslag geeft inzicht in de grote lijnen. Voor meer gedetailleerde beschrijvingen ten aanzien van de diverse onderwerpen wordt verwezen naar de jaarverslagen van de verschillende ministeries, in het bijzonder dat van Buitenlandse Zaken.

HGIS op hoofdlijnen

De totale HGIS-uitgaven bedroegen in 2008 EUR 6,6 miljard. De omvang van de HGIS is in 2008 licht gegroeid (EUR 0,2 miljard) ten opzichte van 2007. Dit komt door de koppeling van *ODA* aan de ontwikkelingen in het Bruto Nationaal Product en de inflatiecorrectie voor *non-ODA*.

Doelstelling 1: Een Europa met een stevig draagvlak dat zich richt op terreinen waar het meerwaarde levert en zich niet begeeft op terreinen waar lidstaten het beter zelf kunnen regelen.

De Nederlandse inzet binnen de Europese Unie bestaat vooral uit menskracht. Deze menskracht wordt in gezet in onderhandelingen, beleidsbeïnvloeding en de uitwerking van specifieke dossiers. Hierbij valt te denken aan versterkte Europese samenwerking in het kader van de

financieel-economische crisis, opvolging van het Verdrag van Lissabon, versterkte inzet op klimaat- en energiemaatregelen, en Europese afspraken rond asiel en migratie.

Het Europees Ontwikkelingsfonds (EOF) is het belangrijkste Europese instrument voor ontwikkelingssamenwerking met landen in Afrika, het Caraïbisch gebied en de Stille Oceaan (de ACS-staten). De Nederlandse bijdrage aan het EOF was in 2008 EUR 167 miljoen.

Doelstelling 2. Een Europa dat zijn eigen criteria voor uitbreiding serieus neemt en strikt toepast.

Deze kabinetsdoelstelling wordt in Europa door Nederland actief uitgedragen.

Europa maakt onderscheid tussen kandidaat-lidstaten (Turkije, Kroatië en Macedonië) en landen met toetredingsperspectief (Albanië, Bosnië-Herzegovina, Montenegro, Servië en Kosovo). Voor beide categorieën geldt dat de gestelde criteria strikt moeten worden nageleefd om voortgang in het traject tot toetreding mogelijk te maken. Nederland hecht er belang aan dat het Verdrag van Lissabon in werking is getreden voordat de eerstvolgende uitbreiding van de Unie plaatsvindt.

Het Programma Maatschappelijke Transformatie (Matra), gefinancierd uit de HGIS-middelen, richt zich op de opbouw van het maatschappelijk middenveld in de Midden- en Oost-Europese landen. Op die manier worden toetredende landen en (nieuwe) buurlanden van de EU ondersteund bij de overgang naar een democratische samenleving.

Box 1. Het Programma Maatschappelijke Transformatie (Matra)

Het Matra-programma is opgebouwd uit twee deelprogramma's: Matra voor Goed Bestuur en Matra voor Europese Samenwerking. Aan het Matra-programma is door Nederland ruim EUR 43 miljoen aan uitgaven gerealiseerd.

Onder Matra Goed Bestuur waren eind 2008 ruim 120 activiteiten in uitvoering, waarvan er 40 in 2008 gestart zijn. Ook werden hiermee zeven samenwerkingsverbanden tussen Nederlandse partijstichtingen en politieke partijen in Matra-landen ondersteund.

In 2008 hebben onder Matra Europese Samenwerking 489 ambtenaren aan een training deelgenomen en zijn 59 studenten aan een academische studie begonnen, waarmee het totaal aantal deelnemers, sinds het programma in 1999 is gestart, op 4888 komt. Ook werden onder dit programma 35 Flex-projecten (korte projecten) uitgevoerd en waren in totaal 38 lange pre-accessie projecten in uitvoering.

Eind 2008 is gestart met een herziening van het Matra-programma. Deze herziening is erop gericht om met behoud van de belangrijkste karakteristieken van het programma de relevantie en *efficiency* te vergroten, om daarmee beter aan te sluiten bij de uitdagingen anno 2009.

Doelstelling 3. Dichterbij brengen van een oplossing voor de conflicten in het Midden-Oosten.

Nederland heeft in 2008 een grote betrokkenheid getoond bij het vredesproces in Israël en de Palestijnse Gebieden, zoals nader beschreven in het departementale jaarverslag van Buitenlandse Zaken. Naast deze diplomatieke inzet op onder andere mensenrechten en goed bestuur onderhoudt Nederland in het kader van *veiligheid en ontwikkeling* ook een ontwikke-

lingsrelatie met de Palestijnse Autoriteiten. Nederland besteedde in 2008 EUR 35,3 miljoen aan regionale stabiliteit en crisisbeheersing.

De contacten tussen Iran en Nederland worden gedomineerd door bezorgdheid over het Iraanse nucleaire programma, het Midden-Oosten Vredesproces, terrorisme en mensenrechten. In EU- en VN-verband werden diverse mogelijkheden aangegrepen om de druk op Iran hoog te houden.

Nederland draagt bij aan de wederopbouw en het herstel van de veiligheid en stabiliteit van Irak. In 2008 werd (in navolging van het amendement Van der Staaij) circa EUR 9 miljoen ter beschikking gesteld voor humanitaire hulp aan Iraakse ontheemden. Ook via de Nederlandse bijdragen aan internationale humanitaire organisaties zoals de UNHCR en ICRC werd humanitaire hulp geboden. Daarnaast werd op hoog politiek niveau en in Europees verband gewerkt om de mensenrechten en de positie van minderheden in Irak onder de aandacht te houden.

Doelstelling 4. Een moderne krijgsmacht die wereldwijd maatwerk kan leveren bij crisisbeheersingsoperaties en bij het opbouwen van veiligheidsorganisaties.

Crisisbeheersingsoperaties en het Stabiliteitsfonds worden vanuit de HGIS gefinancierd.

In 2008 werd er via de HGIS-middelen EUR 328 miljoen besteed aan de uitvoering van diverse crisisbeheersingsoperaties. De grootste en meest risicovolle crisisbeheersingsorganisatie waar Nederland aan bijdraagt is die van de *International Security Assistance Force* (ISAF) in Afghanistan. In Afghanistan wordt de 3D-benadering gevolgd (*defense, diplomacy and development*). Met de inzet van meer diplomaten en ontwikkelingsdeskundigen kan beter invulling worden gegeven aan de niet-militaire aspecten van de missie, zoals wederopbouw en verbetering van het bestuur.

In het kader van crisisbeheersing vinden er ook kleinere missies plaats. Nederland droeg bijvoorbeeld bij met 60 mariniers aan de EU-operatie in Tsjaad. Ook zijn er niet-militaire waarnemingsmissies dichterbij huis zoals in Kosovo, Georgië en Bosnië die bijdragen aan vrede en veiligheid.

Box 2. Uitwerking van de 3D-benadering in Uruzgan, Afghanistan

In het kader van versterking van de Afghaanse overheid, verbetering van de veiligheids-situatie en wederopbouw werken verschillende Nederlandse ministeries intensief samen. Het Ministerie van Defensie draagt militair bij aan de crisisbeheersingsoperatie ISAF. Buitenlandse Zaken werkt aan de verbetering van openbaar bestuur en onderhoudt een intensieve politieke dialoog met de regering Karzai. Vorig jaar is in Afghanistan voor ruim EUR 70 miljoen aan ontwikkelingsactiviteiten besteed. Nederland werkt samen met verschillende partners zoals het Afghaanse *Ministry of Rural Rehabilitation and Development*, maar ook het Nederlandse Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), het bedrijfsleven en internationale ontwikkelingsorganisaties aan de ontwikkeling van de landbouwsector. Ook werden in 2008 scholen en klinieken gebouwd. Tevens is er aandacht voor water- en energievoorziening.

Drugsbestrijding, opleiden en trainen van politiefunctionarissen, bevordering van goed bestuur en rechtspraak, en investeringen van het bedrijfsleven, vergen inspanningen van de Nederlandse Ministeries van Justitie, Binnenlandse Zaken en Economische Zaken.

Het Stabiliteitsfonds is een belangrijk instrument dat bijdraagt aan de uitvoering van geïntegreerd buitenlandbeleid: programma's van dit fonds

liggen op het snijvlak van vrede, veiligheid en ontwikkeling. Zo werd bijvoorbeeld Kofi Annan ondersteund in het bemiddelingsproces in Kenia na de strijd rondom de verkiezingen in december 2007, maar ook werden Afrikaanse militairen uitgerust voor vredesmissies in Afrika. Daarnaast droeg Nederland in verschillende landen bij aan de opbouw van het nationale veiligheidsapparaat (*Security Sector Reform*).

In 2008 is vanuit het Stabiliteitsfonds voor ruim EUR 101 miljoen aan projecten gefinancierd, waarvan circa EUR 63 miljoen uit *ODA*- en EUR 38 miljoen uit *non-ODA* geld bestond. In 2008 is de procedure voor de behandeling van voorstellen voor het Stabiliteitsfonds verkort en vereenvoudigd, waardoor de snelheid en flexibiliteit van de inzet van het fonds is verhoogd. In de loop van 2008 is het Stabiliteitsfonds opgehoogd om enkele prioritaire projecten te kunnen financieren. De grootste bijdrage was een donatie van EUR 20 miljoen aan het *UN Peace Building Fund*.

Doelstelling 5. Samenhang en effectiviteit van het veiligheids- en ontwikkelingsbeleid vergroten.

Nederland heeft in 2008 verdere invulling gegeven aan de wens om samenhang en effectiviteit van het veiligheids- en ontwikkelingsbeleid te vergroten. In het kader van regionale stabiliteit en crisisbeheersing werd EUR 435 miljoen uit gegeven, waarvan EUR 297 miljoen *ODA*.

Zoals reeds bij de uitwerking onder doelstelling vier aan is gegeven, is de interdepartementale samenwerking in Afghanistan/Uruzgan een goed voorbeeld van samenhang in het veiligheids- en ontwikkelingsbeleid.

Deze geïntegreerde benadering wordt ook toegepast in gebieden in Afrika (Soedan, de Grote Meren), het Midden-Oosten, maar ook bijvoorbeeld in Colombia.

Box 3. Uitwerking van het Grote Meren-beleid

Nederland heeft bijgedragen aan het *Multi-Country Demobilization and Reintegration Program*, een programma in de Grote Meren (Oost-Afrika). Dit is nu omgezet in nationale programma's in de *Democratic Republic of Congo* (DRC), Rwanda en Burundi. Zo wordt via het *MCDRP* de reïntegratie van oud-strijders ondersteund. Ook wordt strategisch ingezet op leger- en politiehervormingen in Burundi. Vanuit het oogpunt van stabiliteit besloot Nederland extra hulp te geven toen het aantal terugkerende Burundese vluchtelingen uit Tanzania bleek te zijn verdubbeld. Nederland ondersteunt op basis van het Goma-vredesakkoord de opbouw van zowel de bestuurlijke als de fysieke infrastructuur. Verder is in de DRC (provincie Maniema) met Nederlands geld een programma voor de aanpak van seksueel geweld tegen vrouwen en meisjes opgezet.

Doelstelling 6. Duurzame economische ontwikkeling bevorderen en armoedebestrijding met kracht voortzetten en uitwerken in het project «De Millennium Ontwikkelingsdoelen dichterbij».

In internationaal verband hebben donoren en partnerlanden zich vastgelegd op het behalen van de «Millennium Ontwikkelingsdoelen» (*MDGs*) in 2015. Deze doelen liggen op het vlak van armoedebestrijding, onderwijs, gelijkheid voor mannen en vrouwen, gezondheidszorg, HIV/AIDS-bestrijding en drinkwater en sanitatie. Daarnaast werd het belang onderstreept van wereldwijde samenwerking om deze ontwikkelingsdoelstellingen te behalen. Ook voor de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking is het bereiken van de *MDGs* leidend. Tegelijk met dit HGIS jaarverslag ontvangt de Tweede Kamer de tweejaarlijkse Resultatenrapportage waarin nader in

wordt gegaan op de stand van zaken met betrekking tot het behalen van de *MDGs*.

Nederland heeft binnen ontwikkelingssamenwerking vier prioriteiten geformuleerd: I) veiligheid en ontwikkeling, II) groei en verdeling, III) gender en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten IV) duurzaamheid, klimaat en energie. In 2008 stond de uitvoering van dit beleid centraal.

In het kader van modernisering van ontwikkelingssamenwerking is in 2008 is een begin gemaakt met de vernieuwing van het medefinancieringsstelsel. Nieuwe vormen van samenwerking worden ontwikkeld. Spelers uit ontwikkelingslanden kunnen daarbij een rol spelen, maar er kunnen hierdoor ook nieuwe publiek-private partnerschappen en particuliere initiatieven ontstaan. Daarnaast zijn in 2008 diverse projecten gestart met een bijdrage uit het Schoklandfonds.

Op belangrijke thema's werd nauw samen gewerkt met andere departementen. De beleidsnotities «Milieu en Hernieuwbare energie», «Migratie en Ontwikkeling», «Landbouw, rurale bedrijvigheid en voedselzekerheid», maar ook de notitie over de kracht van sport in ontwikkelingssamenwerking kwamen tot stand in samenwerking met de verschillende vakministeries.

Deze inzet werd bekrachtigd door de toespraak «Moderniseringsagenda 2.0» van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking. De rol van mondiale ontwikkelingen en nieuwe spelers, ontwikkelingssamenwerking als hefboom voor economische ontwikkeling, corruptiebestrijding en het streven naar maximale effectiviteit, vormen de agenda voor de komende paar jaar.

Doelstelling 7. Een evenwichtige en uitgesproken inzet voor mensenrechten overal ter wereld.

In 2008 was het 60 jaar geleden dat de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens werd aangenomen. Het Nederlandse mensenrechtenbeleid is gebaseerd op de mensenrechtenstrategie «Naar een menswaardig bestaan» die eind 2007 werd opgesteld. De onderwerpen doodstraf, marteling, vrijheid van godsdienst en levensovertuiging, rechten van vrouwen en kinderen, en de non-discriminatie van homoseksuelen hebben hierbij extra prioriteit gekregen. Nederland zet zich in voor mensenrechten op eigen titel, maar ook in multilateraal verband of via NGO's. De uitgaven op het thema Mensenrechten bedroegen EUR 51,4 miljoen, waarvan EUR 36,3 miljoen ODA.

Daarnaast werd in 2008 het nieuwe mensenrechtenfonds in gebruik genomen. De omvang van het Mensenrechtenfonds was in 2008 EUR 23 miljoen.

Het merendeel van deze middelen wordt besteed via Nederlandse ambassades aan lokale activiteiten op het gebied van mensenrechten. Het resultaat is dat meer ambassades veel meer activiteiten op mensenrechten-terrein hebben ontwikkeld. De overige beschikbare subsidiemiddelen zijn in de eerste plaats bestemd voor de financiering van deze activiteiten in landen waarmee Nederland geen ontwikkelingsrelatie heeft.

Doelstelling 8. Actief bijdragen aan het tot stand komen van nieuwe ambitieuze internationale klimaatdoelstellingen voor na 2012.

Nederland heeft zich in 2008 op meerdere terreinen ingezet voor nieuwe klimaatdoelstellingen. Een belangrijk succes was het akkoord van het Europese Parlement over het Europese klimaat- en energiepakket: het zogenaamde 20-20-20. Met als streefjaar 2020 werden een drietal doelstellingen voor Europa vastgelegd: vermindering van de uitstoot van broeikasgassen met 20%, een aandeel van 20% hernieuwbare energie en 20% energiebesparing.

Vanuit de HGIS worden twee CO₂ reductieprogramma's gefinancierd: het *Joint Implementation* en het *Clean Development Mechanism* door respectievelijk de Ministeries van Economische Zaken en Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer. In 2008 was er een realisatie van EUR 9,2 miljoen op *Joint Implementation* en EUR 40,1 miljoen op het *Clean Development Mechanism*.

Box 5. Joint Implementation en Clean Development Mechanism

In het Kyoto Protocol (2005) is afgesproken dat landen die relatief veel CO₂ uitstoot veroorzaken, emissierechten van landen met minder CO₂-uitstoot kunnen kopen. Door dat te doen, kan aan de Nederlandse nationale reductieverplichting worden voldaan. De mechanismen die hiervoor zijn ingesteld, zijn het *Clean Development Mechanism* (CDM) en *Joint Implementation* (JI).

In 2008 heeft Nederland haar eerder ingezette beleid om CO₂-equivalenten aan te kopen via het CDM en JI voortgezet. Deze instrumenten maken het mogelijk dat uitstoot wordt terug gedrongen in die landen waar dat tegen de laagste kosten kan. Als gevolg van toegenomen concurrentie vond echter ook een gestage verhoging van de prijzen plaats. Hierdoor kon met het beschikbare budget nog slechts 75 Mton, in plaats van de oorspronkelijk beoogde 100 Mton aangekocht worden. Door binnenlandse maatregelen is de verwachting dat de Nederlands uitstoot echter dusdanig wordt teruggebracht, dat een streefwaarde van 65 Mton voor CDM (45 Mton) en JI (20 Mton) voldoende is.

Door de uitvoering van de motie Samson voor ophoging van de Stimuleringsregeling Duurzame Energieproductie (SDE) is in 2008 EUR 80 miljoen aan middelen onttrokken aan JI en CDM.

Het JI- en CDM-aankoopprogramma is in 2008 nagenoeg voltooid. Momenteel wordt gewerkt aan het daadwerkelijk geleverd krijgen van de gecontracteerde emissierechten.

Vanuit de HGIS wordt ook het programma Partners voor Water gefinancierd. Samenwerking tussen ministeries is daarbinnen een belangrijk onderdeel. In 2008 werd door Verkeer en Waterstaat een bedrag van EUR 12,8 miljoen voor dit programma in gezet.

Box 6. Partners voor Water II

Partners voor Water II bundelt de krachten om de internationale positie van de Nederlandse watersector te versterken. Nederlandse waterexpertise vanuit de overheid, het bedrijfsleven, kennisinstellingen en NGO's wordt structureel ingezet voor het bijdragen aan duurzame oplossingen voor de wereldwaterproblematiek en versterking van de Nederlandse exportpositie.

Zo is vanuit Partners voor Water bijgedragen aan de innovatieprogramma's «delta- en watertechnologie», en aan *human capital water*: een programma ter voorkoming van tekorten aan goed opgeleid personeel in de watersector.

Er is in 2008 veel energie gestoken in de Nederlandse inzet op internationale fora in verband met het Internationale Jaar van de Sanitatie. Ook werd het vijfde Wereld Water Forum voorbereid dat in maart 2009 in Turkije werd gehouden.

Het thema «Water en klimaatadaptatie» werd internationaal geagendeerd middels het *Cooperative Programme on Water and Climate* (CPWC). In 2008 is het CPWC gestart met het ontwikkelen van een expertpool van klimaatdeskundigen, zoals beoogd in de *Watervisie* (2007) van het kabinet.

De *Watervisie* heeft ook geleid tot een verkenning van een concept *Risk Reduction Water Partnership*, voor de inzet van Nederlandse waterkennis bij het voorkomen, verkleinen en verhelpen van de gevolgen van waterrampen in het buitenland.

Landenplatforms zijn actief met publieke en private partijen die zich samen richten op specifieke landen. Zo komen vraag en aanbod effectiever bij elkaar. In Indonesië heeft *het Pilot Dredging Jakarta Project* geleid tot extra financiering van Ontwikkelingssamenwerking en de gemeente Jakarta.

Via het online *open source* internet project AKVO («water» in het Esperanto) worden kennis, financiering en projectplannen op het gebied van drinkwater en sanitatie samengebracht. AKVO is opgestart met financiering vanuit Partners voor Water en is in 2008 een zelfstandige stichting geworden met eigen financiering.

In 2008 heeft Bureau Berenschot een evaluatie van het programma Partners voor Water II uitgevoerd. Deze evaluatie zal begin 2009 naar de Tweede Kamer worden gezonden.

Doelstelling 9. Betere dienstverlening aan Nederlandse burgers en bedrijven in het buitenland

Deze kabinetsdoelstelling wordt met name gerealiseerd door consulaire en economische dienstverlening en interdepartementale samenwerking.

Dienstverlening aan Nederlanders in het buitenland vindt plaats op verschillende terreinen: aan Nederlandse reizigers, toeristen, zakenmensen, maar ook aan Nederlandse gedetineerden in het buitenland.

Daarnaast wordt actief in gezet op ondersteuning van Nederlandse bedrijven op buitenlandse markten. Met het uitgebreide Nederlandse postennet (ambassades, consulaten en handelskantoren) en de wereldwijde spreiding ervan biedt het Ministerie van Buitenlandse Zaken in nauwe samenwerking met de Ministeries van Economische Zaken en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, een prima infrastructuur voor economische dienstverlening.

Box 7. Internationaal Ondernemen

Het financieel instrumentarium dat Economische Zaken ter beschikking staat om internationaal ondernemen te stimuleren heeft in 2008 grote wijzigingen ondergaan. De basis van twee programma's PESP (Programma Economische Samenwerkings Projecten) en PSOM (Programma Samenwerking Opkomende Markten), die het hart van de ondersteuning voor individuele bedrijven vormde, is door een rechterlijke uitspraak vervallen. Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is in de zaak Hanseland tot het oordeel gekomen dat er geen sprake is van een opdracht, maar van een subsidie. Hierdoor zijn beide programma's direct stopgezet en is er gewerkt aan een vervangend instrumentarium.

PSOM-OS is omgevormd tot het subsidieprogramma Private Sector Investement (PSI). Dit programma is vernieuwd, voor een aantal landen «ontbonden» en het jaarlijks budget voor goedkeuring van nieuwe aanvragen is verhoogd van EUR 60 miljoen naar EUR 70 miljoen.

Het PESP is geheel stopgezet, lopende aanvragen zijn nog afgehandeld. Ook voor *2gthere* had deze uitspraak vergaande consequenties. De werkwijze waarbij het instrumentarium, zowel financieel als niet-financieel, in samenhang wordt ingezet, kreeg te maken met een verkleining van de mogelijkheden omdat PESP en PSOM ingetrokken werden. In het kader van *2gthere* zijn 11 programma's goedgekeurd, het programma begint goed op stoom te komen. De sterke Nederlandse sectoren zijn nu goed vertegenwoordigd.

De subsidieregeling Programma Starters Buitenlandse markten heeft in het laatste jaar van het bestaan ruim 700 bedrijven ondersteund bij het schrijven van hun internationaliseringsstrategie. Hierdoor zijn veel bedrijven op weg geholpen bij het zakendoen over de grens. In 2009 zal dit programma opgevolgd worden door de regeling *Prepare2Start*.

Het concentreren van de economische aandacht op 15 prioritaire markten heeft geleid tot een aantal zeer succesvolle missies. De gezamenlijke missie naar Turkije was de grootste missie ooit. De missie naar China, korte tijd later gericht op de creatieve industrie, versloeg dit record. Beide missies zijn een voorbeeld van de versterking die plaatsvindt als overheid en bedrijfsleven gecoördineerd een markt bewerken. In 2009 zal deze strategie verder worden voortgezet.

Doelstelling 10. Betere dienstverlening aan internationale organisaties en buitenlandse bedrijven die zich in Nederland vestigen.

Nederland heeft zich ook in 2008 sterk ingezet om een goed gastland te zijn voor de ruim 30 internationale organisaties die hier gevestigd zijn. Huisvesting dan wel herhuisvesting van enkele organisaties, zoals het Internationaal Strafhof, Eurojust en Europol, vroeg in 2008 de aandacht van verschillende departementen en instanties. Het Internationaal Strafhof en Eurojust hebben in 2008 tijdelijk hun intrek genomen in de Haagse Veste. Voor zowel het Internationaal Strafhof (ICC) als voor Europol wordt een nieuw hoofdkwartier gebouwd.

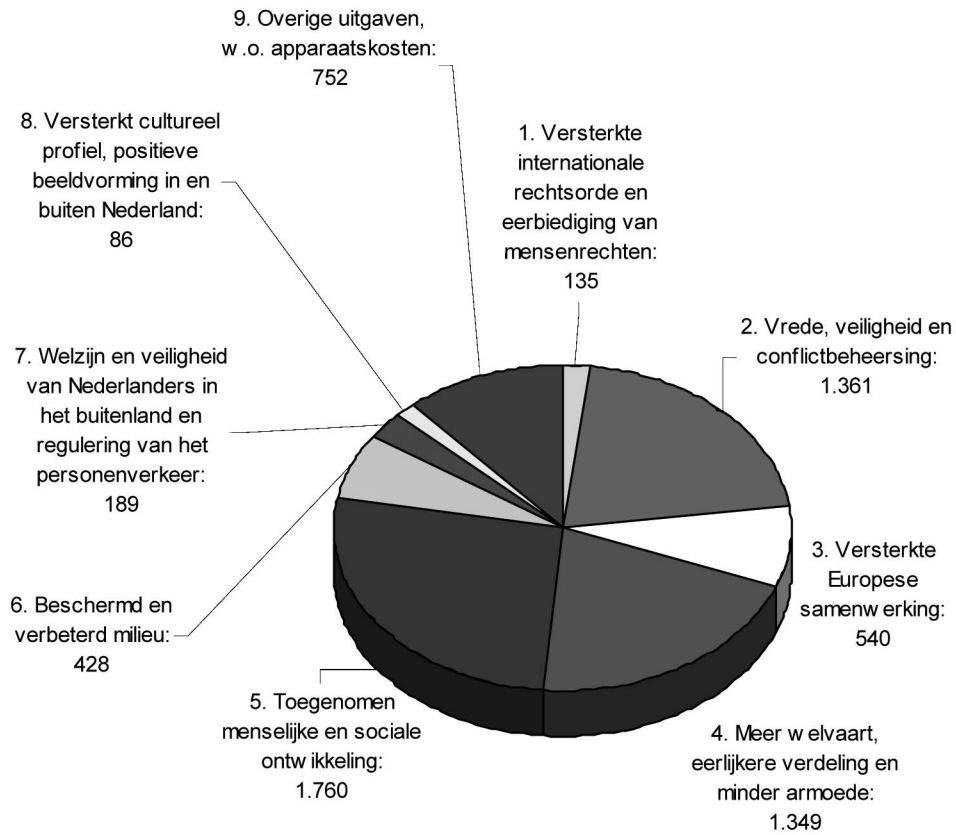
Dienstverlening aan *expats* die zich in Nederland vestigen werd verder uitgebreid. Samen met Economische Zaken werkte Buitenlandse Zaken in 2008 verder aan het project *My First Month in the Netherlands*, wat zal leiden tot een virtuele «*One Stop Shop*»: een computerportal waarop relevante informatie van de overheid voor *expats* die zich in Nederland willen vestigen overzichtelijk en toegankelijk wordt gepresenteerd. Ook werden diverse initiatieven binnen bijvoorbeeld onderwijs, gezondheid maar ook het particuliere bedrijfsleven ontwikkeld of gesteund om *expats* in Nederland positief onder de aandacht te brengen.

Financiële bijlagen

De financiële bijlagen bij het HGIS-jaarverslag 2008 volgen de begrotingsindeling van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

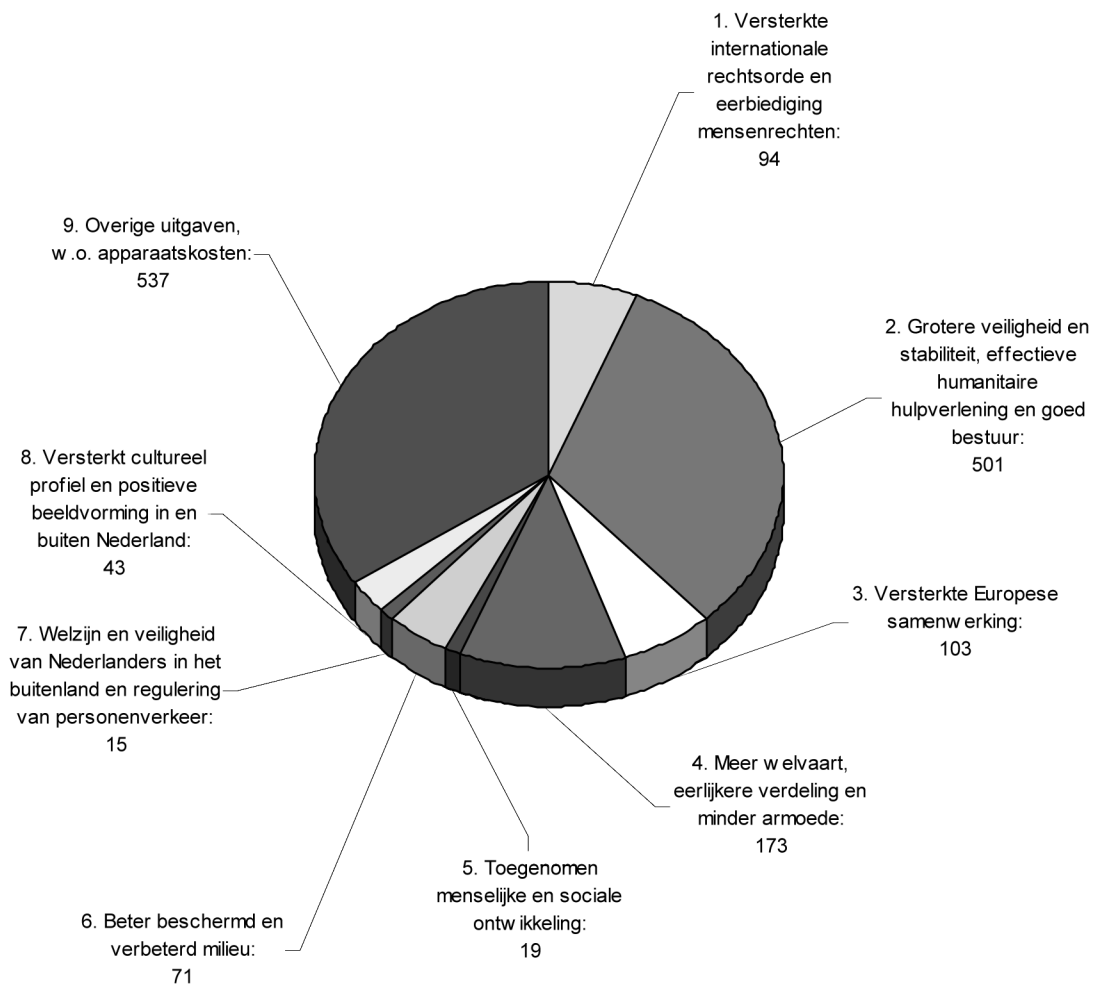
HGIS financiële informatie in figuren

Figuur 1. Realisaties HGIS 2008 naar beleidsthema (bedragen in EUR mln)
Totale omvang van de HGIS 2008: EUR 6 600 mln

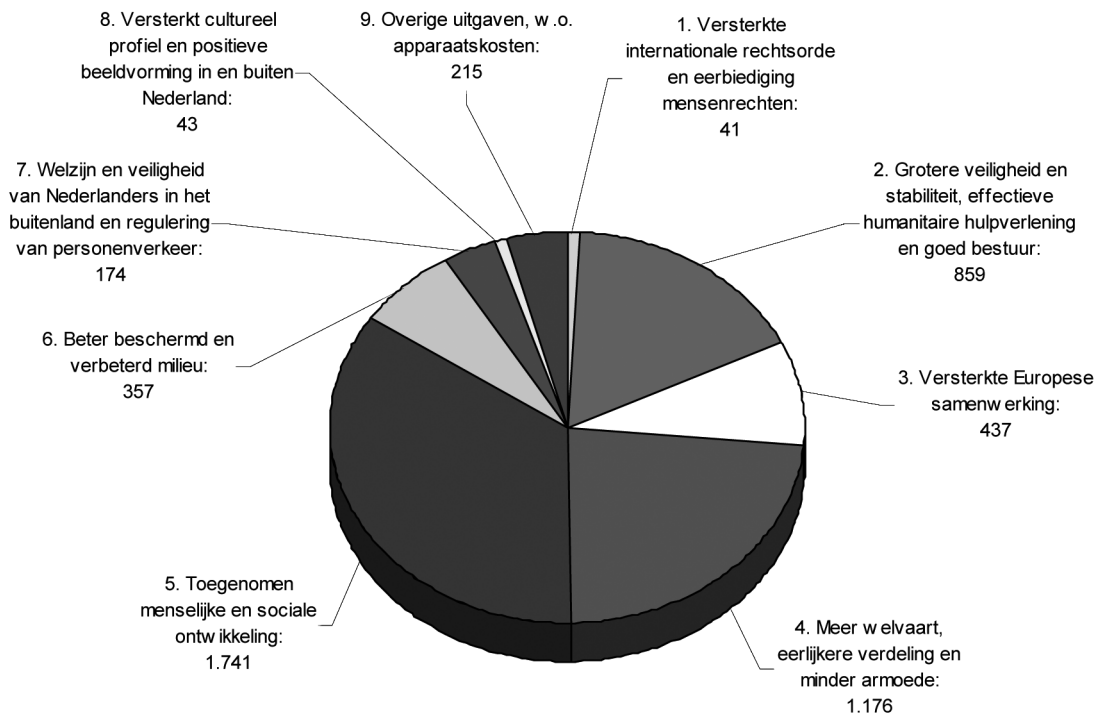
Gebaseerd op bijlage 2 en 8 «ODA en non-ODA-uitgaven naar beleidsthema»

Figuur 2. Uitgaven non-ODA naar beleidsthema (bedragen in EUR mln)
Totale omvang van de non-ODA realisaties 2008: EUR 1 556 mln

Gebaseerd op bijlage 8 «De non-ODA uitgaven naar beleidsthema»

Figuur 3. Realisatie ODA naar beleidsthema (bedragen in EUR mln)
Totale omvang van ODA realisaties 2008: EUR 5 044 mln

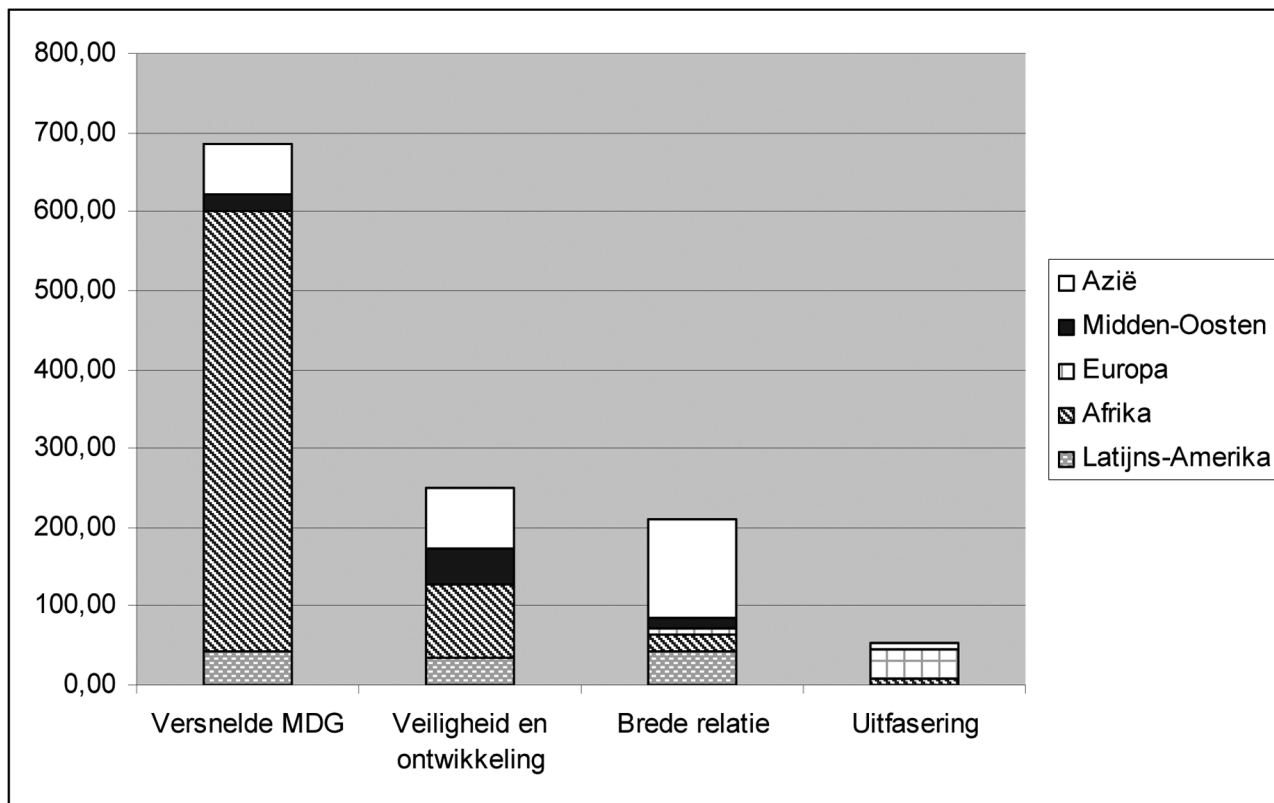
Gebaseerd op bijlage 2 «De ODA-uitgaven naar beleidsthema»

Toelichting op de ODA-figuren

In zijn beleidsnotitie «Een zaak van Iedereen» heeft de minister voor Ontwikkelingssamenwerking een groepering aangebracht onder de landen waarmee Nederland een ontwikkelingsrelatie heeft. Er bestaan daarbinnen drie profielen: partnerlanden gericht op versnelde *MDG*-bereiking, landen met een focus op «veiligheid en ontwikkeling» en landen met een «brede relatie». Daarnaast wordt de relatie met een aantal landen uitgefaseerd. Figuur 4a t/m 4d geven inzicht in deze verschillende geldstromen. Het is belangrijk om te bedenken dat het hier a) alleen om ontwikkelingssamenwerking (ODA) gaat en dat het b) alleen gaat om geldstromen die via ambassades uit worden gegeven. Via andere wegen, bijvoorbeeld via het maatschappelijk middenveld of internationale organisaties, komt een deel van het Nederlandse ontwikkelingsgeld ook in deze landen terecht. Deze laatstgenoemde geldstromen worden niet in bijlage vier weergegeven.

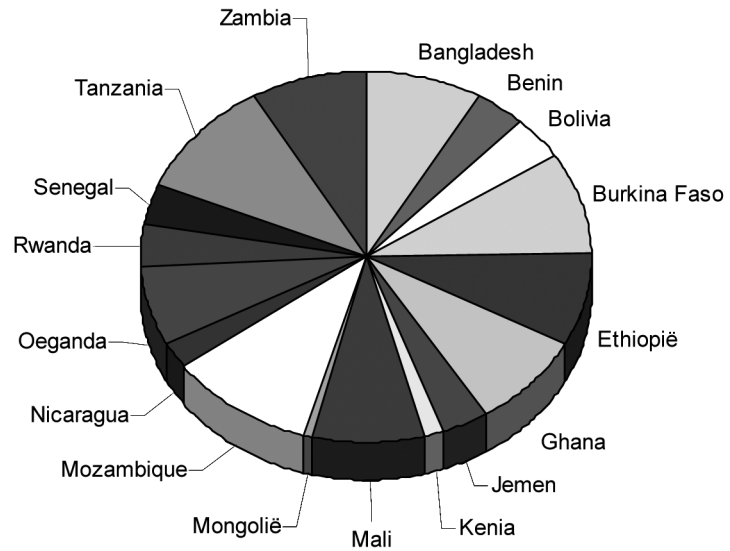
4a. ODA-uitgaven naar profiel en naar regio

Figuur 4. Realisatie ODA-landen 2008 (bedragen in EUR mln)

	Versnelde MDG	Veiligheid en ontwikkeling	Brede relatie	Uitfasering
Latijns-Amerika	43	35	43	0
Afrika	557	94	22	8
Europa	0	0	8	36
Midden-Oosten	23	44	13	0
Azië	62	78	125	9
Totaal	685	250	211	53

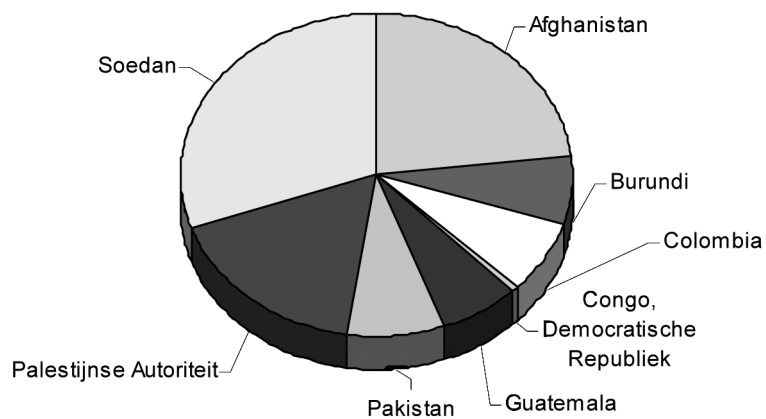
Figuur 4b. ODA-uitgaven naar land en naar profiel: Versnelde MDG-realiseratie

Profiel 1: Versnelde MDG-realiseratie

Land	Uitgaven 2008 (in EUR mln)
Bangladesh	58
Benin	24
Bolivia	26
Burkina Faso	62
Ethiopië	54
Ghana	57
Jemen	23
Kenia	10
Mali	54
Mongolië	4
Mozambique	71
Nicaragua	16
Oeganda	46
Rwanda	25
Senegal	26
Tanzania	69
Zambia	58
Totaal 2008	685

Figuur 4c. ODA-uitgaven naar land en naar profiel : Veiligheid en ontwikkeling

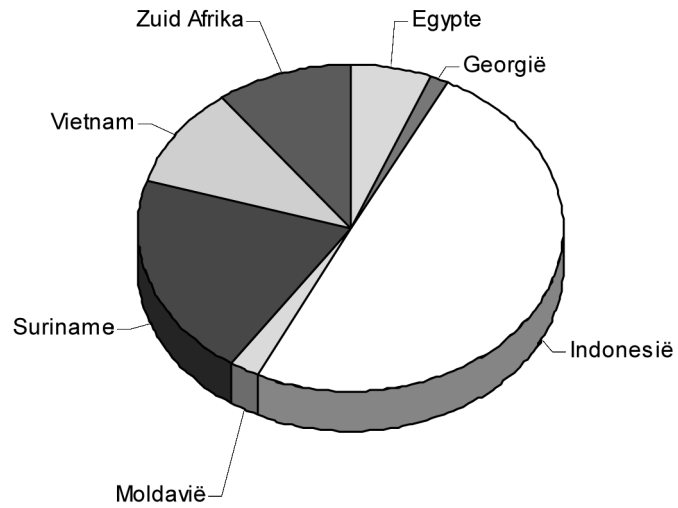

Profiel 2: Veiligheid en ontwikkeling

Land	Uitgaven 2008 (in EUR mln)
Afghanistan	58
Burundi	17
Colombia	18
Congo, Democratische Republiek	1
Guatemala	17
Pakistan	20
Palestijnse Autoriteit	44
Soedan	75
Totaal	250

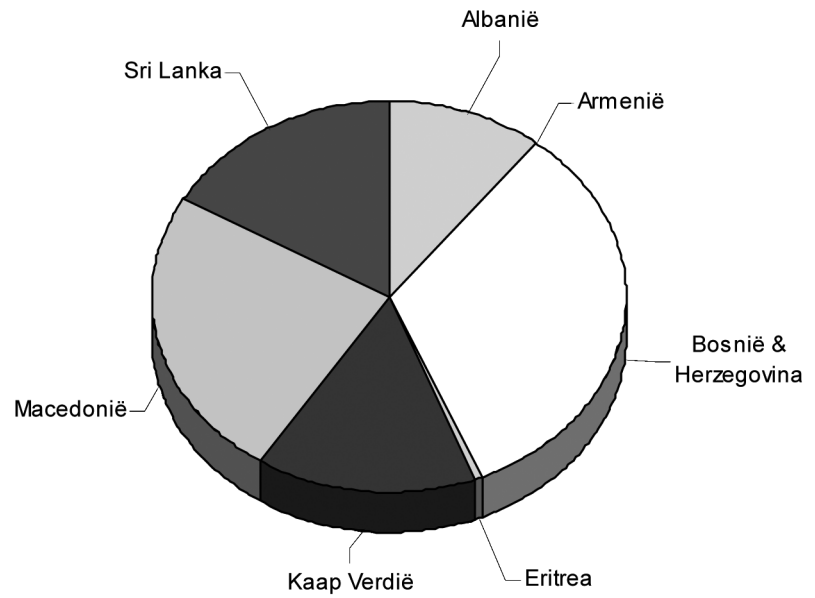
Figuur 4d. ODA-uitgaven naar land en naar profiel: Brede relatie

Profiel 3: Brede relatie

Land	Uitgaven 2008 (in EUR mln)
Egypte	13
Georgië	3
Indonesië	104
Moldavië	5
Suriname	43
Vietnam	21
Zuid Afrika	22
Totaal	211

Figuur 4e. ODA uitgaven naar land en profiel: Uitsfasering

Landen in de uitsfasering van de ontwikkelingsrelatie

Land	Uitgaven 2008 (in EUR mln)
Albanië	6
Armenië	0,1
Bosnië & Herzegovina	17
Eritrea	0,2
Kaap Verdië	8
Macedonië	13
Sri Lanka	9
Totaal	53,3

Bijlage 1

HGIS per begroting

a. De HGIS-uitgaven 2008 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2008		Mutatie		Relisaties 2008	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
IIB Overige Hoge Colleges van Staat en Kabinetten						
02.01 Algemene Rekenkamer/recht- en doelmatigheidsbevordering	280	280	0	0	280	280
<i>Totaal</i>	<i>280</i>	<i>280</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>280</i>	<i>280</i>
V Buitenlandse Zaken						
01.00 Versterkte int. rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten						
01.01 Internationale rechtsorde	45 713	5 128	- 3 902	- 697	41 811	4 431
01.02 Mensenrechten	41 565	30 160	9 865	6 172	51 430	36 332
01.03 Internationale juridische instellingen	14 400		14 325	0	28 725	
02.00 Grotere veiligh. en stabiliteit, effect. hum. hulpverl. en goed bestuur						
02.01 Nationale en bondgenootschappelijke veiligheid	14 072		- 1 895	0	12 177	
02.02 Bestrijding internationaal terrorisme			0	0		
02.03 Non-proliferatie en ontwapening	8 571	800	593	270	9 164	1 070
02.04 Conventionele wapenbeheersing			0	0		
02.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	312 177	226 750	122 858	69 923	435 035	296 673
02.06 Humanitaire hulpverlening	247 492	243 725	135 588	133 639	383 080	377 364
02.07 Goed bestuur	164 173	135 028	16 859	30 335	181 032	165 363
02.08 Het bevorderen van energiezekerheid			0	0		
02.09 Grotere veiligheid door strijd tegen milieudegradatie	13 500	13 500	- 1 648	- 1 648	11 852	11 852
03.00 Versterkte Europese samenwerking						
03.02 Ondersteuning bij pre- en postaccessie	11 000		0	0	11 000	
03.03 EOF Europees Ontwikkelingsfonds	189 486	189 486	- 22 694	- 22 694	166 792	166 792
03.04 Nederlandse positie in de EU	3 447		138	0	3 585	
03.05 Raad van Europa	9 303		- 124	0	9 179	
04.00 Meer welvaart, eerlijkere verdeling en minder armoede						
04.01 Handels- en financieel systeem	45 879	1 364	- 29 194	84	16 685	1 448
04.02 Armoedebestrijding	393 714	386 579	114 159	115 624	507 873	502 203
04.03 Verhoogde economische groei en verminderde armoede als gevolg van gezonde private sector ontwikkeling in ontwikkelingslanden	476 047	462 665	11 503	12 385	487 550	475 050
04.04 Kwaliteit en effectiviteit ontwikkelingssamenwerking	16 200	16 200	- 6 367	- 6 367	9 833	9 833
04.05 Nederlandse handels- en investeringsbevordering	5 265		1 652	0	6 917	
05.00 Toegenomen menselijke en sociale ontwikkeling						
05.01 Gelijke kansen op doorlopen kwalitatief goed onderwijs	493 265	493 265	- 128 897	128 897	364 368	364 368
05.02 Versterking van het gebruik van kennis en onderzoek	138 046	135 450	- 3 411	- 3 411	134 635	132 039
05.03 Gender	24 920	24 920	6 420	6 420	31 340	31 340
05.04 HIV/AIDS	304 070	302 230	9 635	9 526	313 705	311 756
05.05 Reproductieve gezondheid	148 950	148 950	12 923	12 923	161 873	161 873
05.06 Participatie civil society	632 910	632 910	44 835	44 521	677 745	677 431
06.00 Beter beschermd en verbeterd milieu						
06.01 Milieu en water	280 643	273 311	- 47 078	- 42 964	233 565	230 347
06.02 Duurzaam waterbeheer, een hoger percentage mensen dat duurzaam toegang heeft tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen	137 813	137 813	- 11 931	- 11 931	125 882	125 882
07.00 Welzijn van Nederlanders i.h. buitenl. en regulering v.h. pers. verkeer						
07.01 Consulaire dienstverlening	9 078		4 899	0	13 977	
07.02 Vreemdelingenbeleid	78 341	75 555	97 132	98 789	175 473	174 344
08.00 Versterkt cult. profiel, pos. beeldvorming in en buiten Nederland						
08.01 Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur en versterking van de culturele identiteit in ontwikkelingslanden	18 817	4 614	- 3 652	- 2 033	15 165	2 581
08.02 Cultureel erfgoed	4 692	1 173	210	114	4 902	1 287
08.03 Draagvlak Nederlands buitenlands beleid	68 915	43 705	- 4 480	- 4 496	64 435	39 209
08.04 Vestigingsklimaat int. organisaties in Nederland			0	0		
09.00 Geheim						
09.01 Geheim			0	0		
10.00 Nominaal en onvoorzien						

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2008		Mutatie		Relisaties 2008	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
10.01 Nominale en onvoorzien	127 058		- 127 044	0	14	
11.00 Algemeen						
11.01 Apparaatsuitgaven	716 605	206 134	- 14 172	8 951	702 433	215 085
<i>Totaal</i>	<i>5 196 127</i>	<i>4 191 415</i>	<i>197 105</i>	<i>324 538</i>	<i>5 393 232</i>	<i>4 515 953</i>
VI Justitie						
13.03.01 Rechtshandhaving/Drugsbestrijding Suriname	200	200	- 135	- 135	65	65
13.03.01 Effectieve besturing van het Justitieapparaat/Europol	14 957		- 2 247	0	12 710	
91.01.01 Effectieve besturing van het Justitieapparaat/Attachés	1 163		84	0	1 247	
91.01.01 Effectieve besturing van het Justitieapparaat/WIPO	146		- 31	0	115	
<i>Totaal</i>	<i>16 466</i>	<i>200</i>	<i>- 2 329</i>	<i>- 135</i>	<i>14 137</i>	<i>65</i>
VII Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties						
12.01 Apparaat (attachés)	478		0	0	478	
<i>Totaal</i>	<i>478</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>0</i>	<i>478</i>	<i>0</i>
VIII Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen						
06.01 HBO (beurzen niet EU)	3 453	3 453	0	0	3 453	3 453
07.10 Wetenschappelijk onderwijs	55 635	53 290	4 064	3 170	59 699	56 460
07.11 WO: beurzenprogramma	869		- 869	0		
08.11 Internationaal beleid: attachés	250		- 92	0	158	
08.11 Internationaal beleid: Cultuur overig	1 004		- 61	0	943	
14.01/02/04 Cultuur: overig	166		0	0	166	
14.04 Cultuur: Sieboldhuis	110		0	0	110	
16.01 Onderzoek en wetenschappen: WOTRO	454	454	0	0	454	454
<i>Totaal</i>	<i>61 941</i>	<i>57 197</i>	<i>3 042</i>	<i>3 170</i>	<i>64 983</i>	<i>60 367</i>
IXB Financiën						
01 Belastingen						
02 Belastingdienst (attachés)	1 103		228	0	1 331	
04 Internationale betrekkingen						
20 Mult. Ontw. Banken en Fondsen	46 900	45 226	68 762	68 404	115 662	113 630
09 Algemeen (apparaat/attachés)	1 004		17	0	1 021	
<i>Totaal</i>	<i>49 007</i>	<i>45 226</i>	<i>69 007</i>	<i>68 404</i>	<i>118 014</i>	<i>113 630</i>
X Defensie						
20.01 Uitvoeren crisisbeheersingsoperaties (diverse operaties)	220 500	13 000	107 523	- 6 300	328 023	6 700
26 Commando Dienstencentra			0	0		
06.01 Attachés	20 688		- 3 987	0	16 701	
<i>Totaal</i>	<i>241 188</i>	<i>13 000</i>	<i>103 536</i>	<i>- 6 300</i>	<i>344 724</i>	<i>6 700</i>
XI Volkshuisvesting, RO en Milieubeheer						
43.08.04 Clean development mechanism	62 030		- 21 906	0	40 124	
47.44.04 Internationaal milieubeleid	3 813		668	0	4 481	
91.82.28 Apparaat/attachés	316		0	0	316	
<i>Totaal</i>	<i>66 159</i>	<i>0</i>	<i>- 21 238</i>	<i>0</i>	<i>44 921</i>	<i>0</i>
XII Verkeer en Waterstaat						
31.01 Integraal waterbeleid (Partners voor Water)	11 207		1 618	0	12 825	
33.02 Veiligheid goederenvervoer scheepvaart (IMO)	416		- 16	0	400	
33.03 Veiligheid luchtvaart (ICAO en EASA)	1 265		73	0	1 338	
37.01 Weer, klimaat, seismologie, ruimtevaart (WMO)	736	27	- 13	0	723	27
41.01 Attachés	2 265		- 82	0	2 183	
<i>Totaal</i>	<i>15 889</i>	<i>27</i>	<i>1 580</i>	<i>0</i>	<i>17 469</i>	<i>27</i>
XIII Economische Zaken						
2 Bevorderen van innovatiekracht						
01 Algemeen (attachés)	4 844		- 529	0	4 315	
15 Meer ontwikkeling en benutting van techn. kennis door bedrijven			0	0		
45 Versterken gezamenlijke kennisbasis	5 588		- 7	0	5 581	
55 Goede randvoorwaarden voor innovatieklimaat	353		- 31	0	322	
3 Een concurrerend ondernemingsklimaat						
10 Zorgen voor aantr. regio's/steden om te kunnen ondern. (WTO)	212		- 12	0	200	
4 Doelmatige en duurzame energiehuishouding						
01 Algemeen (bijdragen aan int. instituten)			781	0	781	
20/30 Duurzame energie (Joint Implementation)	28 705		- 19 529	0	9 176	

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2008		Mutatie		Relisaties 2008	
	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA	Totaal	wv. ODA
50 Handhaving niveau v. voorzieningszekerh. op korte + lange termijn	1 058		- 910	0	148	
5 Internationale Economische Betrekkingen						
01 Algemeen	1 425		387	0	1 812	
20 Verdere vrijmaking v/h intern. handels-/invest.verkeer en versterking v/d econ. rechtsorde	4 266		- 90	0	4 176	
30 Bevorderen van internationaal ondernemen	58 818	0	11 581	200	70 399	200
40 Stimuleren van buitenlandse investeringen in Nederland (DBIN)	11 904		- 941	0	10 963	
50 Programmatisch pakket	40 833		- 10 548	0	30 285	
10 Elektronische communicatie en post						
30/70 Efficiënt werkende communicatie en postmarkt (bijdr. UPU/ITU)	1 213		306	0	1 519	
<i>Totaal</i>	<i>159 219</i>	<i>0</i>	<i>- 19 542</i>	<i>200</i>	<i>139 677</i>	<i>200</i>
XIV Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit						
23 Natuur						
01.04 Beheer van de natuur (Tropisch hout)	61		0	0	61	
01.04 Programma «Leren voor duurzame ontwikkeling»			1 000	1 000	1 000	1 000
26 Kennis en Innovatie						
01.01 Waarborgen van het kennisstelsel (ASC)	682	655	- 682	- 655	0	0
01.06 Waarborgen van het kennisstelsel (Intern. onderwijs)	35	35	0	0	35	35
01.06 Waarborgen van het kennisstelsel (ISRIC)	1 035	1 035	50	50	1 085	1 085
29 Algemeen						
01.01 Internationale contributies/FAO	6 523	3 379	- 45	- 75	6 478	3 304
01.01 Internationale contributies/UNEP	243	243	0	0	243	243
01.01 Organisatie CITES/COP 14			0	0		
02.01 Apparaatsuitgaven (attachés)	19 648		612	0	20 260	
<i>Totaal</i>	<i>28 227</i>	<i>5 347</i>	<i>935</i>	<i>320</i>	<i>29 162</i>	<i>5 667</i>
XV Sociale Zaken en Werkgelegenheid						
98.08.06 Apparaatsuitgaven (attachés)	704		45	0	749	
<i>Totaal</i>	<i>704</i>	<i>0</i>	<i>45</i>	<i>0</i>	<i>749</i>	<i>0</i>
XVI Volksgezondheid, Welzijn en Sport						
46.01.01 Sport en OS			1 002	1 002	1 002	1 002
98.01.01 Projecten via UNODC	5 000		0	0	5 000	
98.01.01 WHO-partnerschap	6 000		0	0	6 000	
98.02.01 Algemeen, apparaatsuitgaven (attachés)	1 005		137	0	1 142	
<i>Totaal</i>	<i>12 005</i>	<i>0</i>	<i>1 139</i>	<i>1 002</i>	<i>13 144</i>	<i>1 002</i>
Toerekeningen						
EU-begroting	349 700	270 100	0	0	349 700	270 100
EKI-kwijtschelding	300 596	300 596	- 242 000	- 242 000	58 596	58 596
Schuldkwijtschelding IMF/Liberia			11 537	11 537	11 537	11 537
<i>Totaal</i>	<i>650 296</i>	<i>570 696</i>	<i>- 230 463</i>	<i>- 230 463</i>	<i>419 833</i>	<i>34 0 233</i>
TOTAAL UITGAVEN	6 497 986	4 883 388	102 817	160 736	6 600 803	5 044 124
Totaal thema's	6 497 986	4 883 388	102 817	160 736	6 600 803	5 044 124
Verschil	0	0	0	0	0	0

1.2. De HGIS-ontvangsten 2008 per begroting en artikel (bedragen x EUR 1000)

Begroting/beleidssterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2008	Mutatie	Realisatie 2008
V Buitenlandse Zaken			
22 Grotere veiligh. en stabiliteit, effect. hum. hulpverl. en goed bestuur			
10 Nationale en bondgenootschappelijke veiligheid		155	165
70 Humanitaire hulpverlening		1 000	1 097
23 Versterkte Europese samenwerking			
40 Restitutie Raad van Europa			
24 Meer welvaart en minder armoede			
10 Aflossingen en rente begrotingsleningen	38 088	966	39 054
27 Welzijn van Nederlanders i.h. buitenl. en regulering v.h. pers. verkeer			
10 Consulaire dienstverlening	28 101	10 854	38 955
28 Versterkt cult. profiel, pos. beeldvorming in en buiten Nederland			
10 Doorberekening Defensie diversen		771	701

Begroting/beleidsterrein/artikel/omschrijving	Begroting 2008	Mutatie	Realisatie 2008
31 Algemeen			
10 Diverse ontvangsten	80 833	15 605	96 438
20 Koersverschillen		43 907	43 907
<i>Totaal</i>	<i>148 948</i>	<i>71 369</i>	<i>220 317</i>
VI Justitie			
13.03.01 Rechtshandhaving/Europol		857	857
91.01.01 Effectieve besturing van het Justitieapparaat		5	5
<i>Totaal</i>	<i>0</i>	<i>862</i>	<i>862</i>
IXB Financiën			
04.22 Programma Ontvangsten	16 907	981	17 888
<i>Totaal</i>	<i>16 907</i>	<i>981</i>	<i>17 888</i>
X Defensie			
20 Uitvoeren crisisbeheersingsoperaties	1 407	11 033	12 440
<i>Totaal</i>	<i>1 407</i>	<i>11 033</i>	<i>12 440</i>
XIII Economische Zaken			
02.10 Infrastructuur voor innovatie			
05 Internationale economische betrekkingen			
21 Ontvangsten kredieten en garanties	681	11 656	12 337
30 Bevorderen internationaal ondernemen		825	825
90 Diverse ontvangsten BEB	1 134	879	2 013
10.70 Restituties bijdragen aan internationale organisaties			57
<i>Totaal</i>	<i>1 815</i>	<i>13 360</i>	<i>15 232</i>
TOTAAL ONTVANGSTEN	169 077	97 605	266 739

Bijlage 2
De ODA-uitgaven naar beleidsthema

(bedragen x EUR 1000)		Realisaties 2007	Begroting 2008	Realisaties 2008	Begrotings- hoofdstuk
Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging mensenrechten					
1.1	Internationale rechtsorde	5 222	5 128	4 431	V-01.01
1.2	Mensenrechten	29 257	30 160	36 332	V-01.02
		<i>34 479</i>	<i>35 288</i>	<i>40 763</i>	
Grotere veiligheid en stabiliteit, effectieve humanitaire hulpverlening en goed bestuur					
AR	Recht- en doelmatigheidsbevordering	140	280	280	IIB-02.01
2.3	Non-proliferatie en ontwapening	762	800	1 070	V-02.03
2.5	Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	272 819	226 750	296 673	V-02.05
2.6	Humanitaire hulpverlening	323 247	243 725	377 364	V-02.06
2.7	Goed bestuur	129 408	135 028	165 363	V-02.07
2.9	Grotere veiligheid door strijd tegen milieudegradatie	6 934	13 500	11 852	V-02.09
Defensie	Toerekening vredesoperatie	5 200	13 000	6 700	X-20
		<i>738 510</i>	<i>633 083</i>	<i>859 302</i>	
Versterkte Europese samenwerking					
3.3	EOF Europees ontwikkelingsfonds	149 580	189 486	166 792	V-03.03
Toerek.	Toerekening EU-begroting	265 907	270 100	270 100	Toerekening
		<i>415 487</i>	<i>459 586</i>	<i>436 892</i>	
Meer welvaart, eerlijkere verdeling en minder armoede					
4.1	Handels- en financieel systeem	1 482	1 364	1 448	V-04.01
4.2	Armoedebestrijding	522 309	386 579	502 203	V-04.02
4.3	Verhoogde economische groei en verminderde armoede als gevolg van gezonde private sector ontwikkeling in ontwikkelingslanden	378 077	462 665	475 050	V-04.03
4.4	Kwaliteit en effectiviteit ontwikkelingssamenwerking	16 286	16 200	9 833	V-04.04
Justitie	Rechtshandhaving/Tech.ass. bij drugsbeestr. Suriname	158	200	65	VI-13.03.01
Financiën	Mult. Ontw. Banken en Fondsen	135 758	45 226	113 630	IXB-04.20
EZ	Economische Samenwerking Indonesie	1 370	0	200	XIII-5.30
LNV	Internationale contributies/FAO	3 284	3 379	3 304	XIV-29.01.01
Toerek.	EKI-kwijtschelding	282 596	300 596	58 596	Toerekening
Toerek.	Schuldkwijtschelding IMF/Liberia	0	0	11 537	Toerekening
		<i>1 341 320</i>	<i>1 216 209</i>	<i>1 175 866</i>	
Toegenomen menselijke en sociale ontwikkeling					
5.1	Gelijke kansen op doorlopen kwalitatief goed onderwijs	464 919	493 265	364 368	V-05.01
5.2	Versterking van het gebruik van kennis en onderzoek	122 293	135 450	132 039	V-05.02
5.3	Gender	3 938	24 920	31 340	V-05.03
5.4	HIV/AIDS	280 503	302 230	311 756	V-05.04
5.5	Reproductieve gezondheid	141 698	148 950	161 873	V-05.05
5.6	Participatie civil society	559 056	632 910	677 431	V-05.06
OCW	HBO (beurzen niet EU)	3 453	3 453	3 453	VIII-06.01
OCW	Wetenschappelijk onderwijs	53 387	53 290	56 460	VIII-07.10
OCW	Onderzoek en wetenschappen: WOTRO	454	454	454	VIII-16.01
LNV	Waarborgen van het kennisstelsel (ASC)	667	655	0	XIV-26.01.01
LNV	Waarborgen van het kennisstelsel (Intern. onderwijs)	35	35	35	XIV-26.01.01
LNV	Waarborgen van het kennisstelsel (ISRIC)	1 053	1 035	1 085	XIV-26.01.01
VWS	Sport en OS	0	0	1 002	XVI- 46.01.01
		<i>1 631 456</i>	<i>1 796 647</i>	<i>1 741 296</i>	
Beter beschermd en verbeterd milieu					
6.1	Milieu en water	233 644	273 311	230 347	V-06.01
6.2	Duurzaam waterbeheer, een hoger percentage mensen dat duurzaam toegang heeft tot veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen	111 326	137 813	125 882	V-06.02
VenW	Weer, klimaat, seismologie, ruimtevaart (WMO)	26	27	27	XII-37.01
LNV	Internationale contributies/UNEP	243	243	243	XIV-29.01.01
LNV	Programma «Leren voor duurzame ontwikkeling»	0	0	1 000	XIV-23.01.04
		<i>345 239</i>	<i>411 394</i>	<i>357 499</i>	
Welzijn en veiligheid van Nederlanders in het buitenland en regulering van personenverkeer					
7.2	Vreemdelingenbeleid (opvang asielzoekers)	95 164	75 555	174 344	V-07.02
		<i>95 164</i>	<i>75 555</i>	<i>174 344</i>	

(bedragen x EUR 1000)		Realisaties 2007	Begroting 2008	Realisaties 2008	Begrotings- hoofdstuk
Versterkt cultureel profiel en positieve beeldvorming in en buiten Nederland					
8.1	Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur en versterking van de culturele identiteit in ontwikkelingslanden	2 488	4 614	2 581	V-08.01
8.2	Cultureel erfgoed	1 860	1 173	1 287	V-08.02
8.3	Draagvlak Nederlands buitenlands beleid	44 989	43 705	39 209	V-08.03
		<i>49 337</i>	<i>49 492</i>	<i>43 077</i>	
Algemeen					
11.1	Apparaatsuitgaven	187 906	206 134	215 085	V-11.01
		<i>187 906</i>	<i>206 134</i>	<i>215 085</i>	
Totaal ODA binnen HGIS		4 838 898	4 883 388	5 044 124	
ODA buiten HGIS (instituten LNV)		4 725	4 725	4 725	
TOTAAL ODA		4 843 623	4 888 113	5 048 849	

Bijlage 3

ODA prestaties in 2008

ODA-prestatie in 2008 (bedragen in miljoenen EUR)

ODA-uitgaven (1)	5 048,8
Af: Aflossingen op ODA-leningen (2)	82,2
Af: Ontvangsten op eerdere ODA-uitgaven (3)	118,8
Netto ODA (1-2-3)	4 847,9
<i>BNP 2008</i>	602 466,0
ODA-prestatie 2008	0,80%

Bijlage 4

ODA uitgaven partnerlanden 2008

Versnelde MDG-realisatie

Bangladesh					
2.07 Goed bestuur	3 882 000				
4.02 Armoedevermindering	2 708 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	474 000				
5.01 Onderwijs	19 537 000				
5.04 HIV/AIDS	129 000				
5.05 Reproductieve gezondheid	11 522 000				
6.01 Milieu en water	6 322 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	13 485 000				
	58 059 000				
Benin					
2.07 Goed bestuur	1 254 000				
4.02 Armoedevermindering	10 022 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	736 000				
5.01 Onderwijs	4 951 000				
6.01 Milieu en water	918 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	5 993 000				
	23 874 000				
Bolivia					
2.07 Goed bestuur	3 024 000				
4.02 Armoedevermindering	4 306 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	3 485 000				
5.01 Onderwijs	12 409 000				
6.01 Milieu en water	2 261 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	1 000 000				
	26 485 000				
Burkina Faso					
1.02 Mensenrechten	71 000				
2.07 Goed bestuur	2 011 000				
4.02 Armoedevermindering	20 765 000				
5.01 Onderwijs	29 519 000				
5.03 Gender	9 000				
5.04 HIV/AIDS	460 000				
5.05 Reproductieve gezondheid	8 727 000				
	61 562 000				
Ethiopië					
4.02 Armoedevermindering	2 810 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	21 800 000				
5.01 Onderwijs	18 208 000				
5.03 Gender	1 200 000				
5.04 HIV/AIDS	6 008 000				
5.05 Reproductieve gezondheid	4 460 000				
	54 486 000				
Ghana					
2.07 Goed bestuur	1 161 000				
4.02 Armoedevermindering	24 290 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	355 000				
5.01 Onderwijs	378 000				
5.03 Gender	1 167 000				
5.04 HIV/AIDS	439 000				
5.05 Reproductieve gezondheid	19 217 000				
6.01 Milieu en water	9 498 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	410 000				
	56 915 000				
Jemen					
1.02 Mensenrechten	41 000				
2.07 Goed bestuur	545 000				
4.02 Armoedevermindering	902 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	426 000				
5.01 Onderwijs	8 552 000				
Kenia					
1.02 Mensenrechten	193 000				
2.07 Goed bestuur	2 705 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	604 000				
5.04 HIV/AIDS	2 000				
6.01 Milieu en water	3 680 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	3 092 000				
	10 276 000				
Mali					
1.02 Mensenrechten	201 000				
2.07 Goed bestuur	3 979 000				
4.02 Armoedevermindering	12 349 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	1 842 000				
5.01 Onderwijs	25 000 000				
5.04 HIV/AIDS	249 000				
5.05 Reproductieve gezondheid	4 848 000				
6.01 Milieu en water	3 766 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	1 848 000				
	54 082 000				
Mongolië					
6.01 Milieu en water	4 355 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	69 000				
	4 424 000				
Mozambique					
2.07 Goed bestuur	2 711 000				
4.02 Armoedevermindering	18 191 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	1 194 000				
5.01 Onderwijs	18 109 000				
5.03 Gender	213 000				
5.04 HIV/AIDS	6 451 000				
5.05 Reproductieve gezondheid	3 669 000				
6.02 Duurzaam waterbeheer	20 698 000				
	71 236 000				
Nicaragua					
2.07 Goed bestuur	217 000				
4.02 Armoedevermindering	6 235 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	2 585 000				
5.04 HIV/AIDS	515 000				
5.05 Reproductieve gezondheid	6 531 000				
6.01 Milieu en water	155 000				
	16 238 000				
Oeganda					
1.02 Mensenrechten	558 000				
2.07 Goed bestuur	13 361 000				
4.02 Armoedevermindering	5 863 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	383 000				
5.01 Onderwijs	26 241 000				
5.03 Gender	5 000				
	46 411 000				
Rwanda					
2.07 Goed bestuur	3 683 000				
4.02 Armoedevermindering	124 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	9 126 000				
5.01 Onderwijs	10 000 000				
6.01 Milieu en water	2 000 000				
	24 933 000				
Senegal					
4.02 Armoedevermindering	10 000 000				
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	84 000				

5.05 Reproductieve gezondheid	5 205 000	6.01 Milieu en water	15 873 000
6.01 Milieu en water	1 006 000		25 957 000
6.02 Duurzaam waterbeheer	6 733 000		
	23 410 000		
Tanzania		Zambia	
2.07 Goed bestuur	18 688 000	2.07 Goed bestuur	935 000
4.02 Armoedevermindering	30 000 000	4.02 Armoedevermindering	10 945 000
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	1 711 000	4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	2 972 000
5.04 HIV/AIDS	2 755 000	5.01 Onderwijs	26 012 000
5.05 Reproductieve gezondheid	16 285 000	5.03 Gender	222 000
	69 439 000	5.04 HIV/AIDS	2 846 000
		5.05 Reproductieve gezondheid	13 680 000
			57 612 000
Veiligheid & ontwikkeling		Veiligheid & ontwikkeling	
		Uitfasering in de komende drie jaar:	
Afghanistan		Bosnië & Herzegovina	
2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	49 290 000	1.02 Mensenrechten	1 581 000
2.06 Humanitaire hulpverlening	3 000	2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	9 537 000
2.07 Goed bestuur	8 556 000	2.07 Goed bestuur	3 661 000
	57 849 000	4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	2 719 000
			17 498 000
Burundi		Eritrea	
2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	14 918 000	4.02 Armoedevermindering	24 000
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	2 285 000	6.02 Duurzaam waterbeheer	158 000
	17 203 000		182 000
		Sri Lanka	
Colombia		1.02 Mensenrechten	374 000
1.02 Mensenrechten	1 051 000	2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	436 000
2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	2 353 000	2.06 Humanitaire hulpverlening	4 086 000
2.07 Goed bestuur	2 141 000	4.02 Armoedevermindering	2 882 000
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	1 225 000	6.01 Milieu en water	1 064 000
6.01 Milieu en water	11 116 000		8 842 000
	17 886 000		
Congo, Democratische Republiek			
5.03 Gender	1 227 000		
	1 227 000		
Guatemala			
1.02 Mensenrechten	2 331 000		
2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	1 703 000		
2.07 Goed bestuur	3 172 000		
5.04 HIV/AIDS	931 000		
5.05 Reproductieve gezondheid	982 000		
6.01 Milieu en water	7 517 000		
	16 636 000		
Pakistan			
1.02 Mensenrechten	300 000		
2.07 Goed bestuur	2 873 000		
5.01 Onderwijs	11 036 000		
6.01 Milieu en water	5 180 000		
6.02 Duurzaam waterbeheer	570 000		
	19 959 000		
Palestijnse Autoriteiten			
1.02 Mensenrechten	2 157 000		
2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	35 336 000		
2.07 Goed bestuur	6 171 000		
	43 664 000		
Soedan			
1.02 Mensenrechten	695 000		
2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	74 161 000		
4.02 Armoedevermindering	421 000		
	75 277 000		
Brede relatie		Brede relatie	
		Uitfasering in de komende vier jaar:	
Egypte		Albanië	
2.07 Goed bestuur	2 556 000	2.07 Goed bestuur	2 938 000
4.02 Armoedevermindering	320 000	4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	130 000

4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	1 026 000	5.03 Gender	550 000
5.03 Gender	1 153 000	6.01 Milieu en water	1 922 000
5.05 Reproductieve gezondheid	17 000		5 540 000
6.02 Duurzaam waterbeheer	7 763 000		
	12 835 000		
Georgië			Armenië
1.02 Mensenrechten	367 000	1.02 Mensenrechten	107 000
2.07 Goed bestuur	186 000	2.07 Goed bestuur	8 000
4.02 Armoedevermindering	2 661 000		115 000
	3 214 000		
Indonesië		Kaap Verde	
2.05 Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	1 890 000	4.02 Armoedevermindering	6 500 000
2.07 Goed bestuur	21 530 000	4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	134 000
4.02 Armoedevermindering	3 100 000	5.01 Onderwijs	1 000 000
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	4 015 000	6.01 Milieu en water	390 000
5.01 Onderwijs	37 491 000		8 024 000
5.02 Kennisontwikkeling	7 202 000		
6.01 Milieu en water	8 322 000	Macedonië	
6.02 Duurzaam waterbeheer	20 826 000	2.07 Goed bestuur	2 081 000
	104 376 000	4.02 Armoedevermindering	7 216 000
		4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	2 915 000
		5.01 Onderwijs	587 000
			12 799 000
Moldavië			
2.07 Goed bestuur	600 000		
4.02 Armoedevermindering	4 000 000		
	4 600 000		
Suriname			
2.07 Goed bestuur	5 709 000		
4.02 Armoedevermindering	2 847 000		
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	21 958 000		
5.01 Onderwijs	3 078 000		
5.03 Gender	142 000		
5.04 HIV/AIDS	61 000		
5.05 Reproductieve gezondheid	3 716 000		
5.06 Participatie civil society	1 297 000		
6.01 Milieu en water	3 843 000		
8.02 Cultureel erfgoed	82 000		
	42 733 000		
Vietnam			
4.02 Armoedevermindering	6 443 000		
5.04 HIV/AIDS	399 000		
5.05 Reproductieve gezondheid	5 460 000		
6.01 Milieu en water	1 940 000		
6.02 Duurzaam waterbeheer	6 971 000		
	21 213 000		
Zuid Afrika			
2.07 Goed bestuur	1 837 000		
4.02 Armoedevermindering	151 000		
4.03 Ondernemingsklimaat ontwikkelingslanden	825 000		
5.01 Onderwijs	10 836 000		
5.04 HIV/AIDS	7 864 000		
	21 513 000		

HGIS-uitgaven Natuur, Milieu en Water

(bedragen x EUR 1000)

	realisatie 2007	realisatie 2008
ODA Natuur en Milieu		
<i>Directe uitgaven Natuur en Milieu</i>		
Landenspecifieke sectorale samenwerking	172 633	187 378
Thematische samenwerking in landen en regio's	73 457	86 082
Subtotaal directe uitgaven Natuur en Milieu	246 090	273 460
Toerekening macrosteun	15 532	13 210
<i>Multilateraal</i>		
<i>VN-instellingen</i>		
GEF-ODA/Montreal Fund	33 415	24 080
UNEP	6 832	9 383
Verwoestijningsverdrag	0	131
UNDP	9 953	9 401
IFAD	8 017	8 517
FAO partnershipprogramma	3 842	4 409
UN-HABITAT	8 280	1 656
<i>Internationale Financiële Instellingen</i>		
IDA en regionale ontwikkelingsbanken	13 576	11 363
WB-Partnership Programma	12 879	12 897
<i>Europese ontwikkelingssamenwerking</i>		
Europees Ontwikkelingsfonds (EOF)	7 479	8 340
Toerekening EU-begroting	13 295	13 505
Subtotaal Multilateraal	117 568	103 682
<i>Particuliere kanaal</i>		
Speciale Activiteiten	24 174	30 764
TMF en MFS	37 749	87 673
Oret, Miliev en ORIO (43%)	54 713	78 598
MFP	0	0
SALIN	3 163	3 163
SNV en PSO	15 868	15 757
MATRA		1 350
subtotaal overig		
Subtotaal Particulier Kanaal	210 333	215 955
<i>Overige toerekeningen</i>		
Apparaatsuitgaven	15 032	17 207
Natuur en Milieu Educatie	908	1 000
Int. onderwijs instituten	9 894	10 878
Subtotaal Overige Toerekeningen	25 834	29 085
Totaal ODA Natuur en Milieu	615 357	635 392
<i>Waarvan voor:</i>		
– Regeringsstandpunt Tropisch Regenwoud (RTR)	68 000	66 000
<i>BNP (x mln)</i>	<i>562 745</i>	<i>602 466</i>
ODA Natuur en Milieu als % van het BNP	0,109	0,105
Non-ODA Natuur en Milieu		
<i>Natuur en Milieu programma's</i>		
Clean Development Mechanism	21 150	40 124
Joint Implementation	11 130	9 176
GEF non-ODA	9 403	816
Internationale samenwerking Milieu	3 802	4 481
Waterbeheer (Partners for Water)	6 832	12 825
Subtotaal	52 317	67 422

	realisatie 2007	realisatie 2008
Overig		
MATRA	5 338	2 670
Subtotaal	5 338	2 670
Totaal Non-ODA natuur en milieu	57 655	70 092
TOTAAL <i>NATUUR EN MILIEU</i> IN HGIS	673 012	705 484

Uitgaven HIV/AIDS, Malaria en Tuberculose

(bedragen x EUR 1000)

ODA	realisatie 2007	realisatie 2008
ODA HIV/AIDS, TB en Malaria		
<i>Bilaterale uitgaven HIV/AIDS, Malaria en TB</i>		
Partnerlanden met HIV/AIDS, Malaria en TB	89 643	90 379
Niet-gedelegeerde middelen	52 028	42 685
Toerekening macrosteun, noodhulp, en wederopbouw	26 410	28 910
Subtotaal directe uitgaven HIV/AIDS, Malaria en TB	168 081	161 974
<i>Multilateraal</i>		
<i>VN-instellingen</i>		
UNHCR	2 863	2 940
UNDP	4 977	4 700
UNICEF	4 275	5 250
UNFPA	41 856	55 135
UNAIDS	36 000	36 000
WHO/PAHO	4 110	4 354
Partnershipprogramma WHO	17 148	16 446
<i>Internationale Financiële Instellingen</i>		
GFATM	60 000	80 000
IDA en regionale ontwikkelingsfondsen	6 788	8 266
WB Partnerschapsprogramma	2 068	1 970
<i>Europese ontwikkelingssamenwerking</i>		
Europees Ontwikkelingsfonds (EOF)	8 975	10 008
Toerekening EU-begroting	13 295	13 505
Subtotaal Multilateraal	202 355	238 574
<i>Particulier Kanaal</i>		
Aandeel HIV/AIDS, Malaria en TB van Medefinancieringsstelsel (MFS)		
	48 891	57 006
SALIN	0	5 200
PSO	1 350	1 150
Subtotaal Particulier Kanaal	50 241	63 356
<i>Overige toerekeningen</i>		
Apparaatsuitgaven	11 274	12 905
Int. onderwijs instituten	1 106	1 210
Subtotaal Overige toerekeningen	12 380	14 115
TOTAAL ODA HIV/AIDS, Malaria en TB	433 057	478 019
Non-ODA HIV/AIDS, TB en Malaria		
Partnership Programma WHO (begroting VWS)	1 000	600
Overig*	1 840	1 949
TOTAAL NON-ODA HIV/AIDS, TB en Malaria	2 840	2 549
TOTAAL HIV/AIDS, TB en Malaria in HGIS	435 897	483 117

* Onder *non-ODA overig* is over 2007 en 2008 een toerekeningspercentage opgenomen van het non-ODA deel bijdrage aan WHO/PAHO.

ODA-uitgaven Onderwijs

(bedragen x EUR 1000)

	realisatie 2007	realisatie 2008
<i>Bilaterale uitgaven</i>		
Partnerlanden met onderwijs als sector	232 894	265 156
Niet gedelegeerde middelen (Silent partnership, ECD, onderwijs post conflict, capaciteitsopbouw)	82 224	46 363
Noodhulponderwijs	500	
Hoger onderwijs	91 792	
Andere activiteiten	1 780	1 500
Education for All (EFA)/Fast Track Initiative (FTI)	122 583	0
Toerekening macrosteun en schuldkwijtschelding	59 697	40 029
Toerekening andere thema's, zoals noodhulp en wederopbouw	28 389	33 416
Subtotaal bilateraal kanaal	528 067	478 256
<i>Multilateraal</i>		
<i>VN-instellingen</i>		
ILO	22 449	27 619
UNHCR	283	329
UNICEF	2 740	2 814
UNRWA	5 985	7 350
UNESCO	7 079	9 000
WFP	1 079	280
PP ILO	2 723	4 000
	2 560	3 846
<i>Internationale Financiële Instellingen</i>		
WB-Partnership Programma	1 500	1 500
IDA en regionale ontwikkelingsfondsen	13 583	16 531
<i>Europese ontwikkelingssamenwerking</i>		
Europees ontwikkelingsfonds (EOF)	5 983	6 672
Toerekening EU-begroting	13 295	13 505
Subtotaal Multilateraal	56 810	65 827
<i>Particulier Kanaal</i>		
Medefinancieringsprogramma	52 171	72 522
SALIN onderwijs	3 606	2 000
PSO	1 350	1 150
Overige	0	0
Subtotaal Particulier Kanaal	57 127	75 672
<i>Overige toerekeningen</i>		
Apparaatsuitgaven	16 071	17 330
Subtotaal Overige Toerekeningen	16 071	17 330
TOTAAL Onderwijs	658 075	637 085
TOTAAL OS-begroting	4 796 965	5 049 300
Uitgaven Onderwijs als % van de OS-begroting	13,7%	12,6%

Bijlage 8

De non-ODA uitgaven naar beleidsthema

(bedragen x EUR 1000)

		Realisaties 2007	Begroting 2008	Realisaties 2008	Begrotings- hoofdstuk
Versterkte internationale rechtsorde en eerbiediging van mensenrechten					
1.1	Internationale rechtsorde	41 045	40 585	37 380	V-01.01
1.2	Mensenrechten	7 822	11 405	15 098	V-01.02
1.3	Internationale juridische instellingen	9 121	14 400	28 725	V-01.03
Justitie	Preventie en Rechtshandhaving/Europol	6 152	14 957	12 710	VI-13.03.01
		<i>64 140</i>	<i>81 347</i>	<i>93 913</i>	
Vrede, veiligheid en conflictbeheersing					
2.1	Nationale en bondgenootschappelijke veiligheid	14 174	14 072	12 177	V-02.01
2.3	Non-proliferatie en ontwapening	7 718	7 771	8 094	V-02.03
2.5	Regionale stabiliteit en crisisbeheersing	123 264	85 427	138 362	V-02.05
2.6	Humanitaire hulpverlening	4 888	3 767	5 716	V-02.06
2.7	Goed bestuur	31 951	29 145	15 669	V-02.07
Defensie	Uitvoeren crisisbeheersingsoperaties (diverse operaties)	298 628	207 500	321 323	X-20.01
		<i>480 623</i>	<i>347 682</i>	<i>501 341</i>	
Versterkte Europese samenwerking					
3.2	Ondersteuning bij pre- en postaccessie	11 288	11 000	11 000	V-03.03
3.4	Nederlandse positie in de EU	3 442	3 447	3 585	V-03.04
3.5	Raad van Europa	9 303	9 303	9 179	V-03.05
Toerek.	EU-begroting	78 718	79 600	79 600	Toerekening
		<i>102 751</i>	<i>103 350</i>	<i>103 364</i>	
Meer welvaart, eerlijkere verdeling en minder armoede					
4.1	Handels- en financieel systeem	17 385	44 515	15 237	V-04.01
4.2	Armoedebestrijding	6 456	7 135	5 670	V-04.02
4.3	Verhoogde economische groei en verminderde armoede als gevolg van gezonde private sector ontwikkeling in ontwikkelingslanden	12 500	13 382	12 500	V-04.03
4.5	Nederlandse handels- en investeringsbevordering	5 256	5 265	6 917	V-04.05
Justitie	Algemeen, Bestuursdepartement/bijdrage WIPO	110	146	115	VI-91.01.01
Financiën	Mult. Ontw. Banken en Fondsen	3 592	1 674	2 032	IXB-04.20
VenW	Veiligheid goederenvervoer scheepvaart (IMO)	418	416	400	XII-33.02
	Veiligheid luchtvaart (ICAO en EASA)	1 043	1 265	1 338	XII-33.03
EZ	Versterken gezamenlijke kennisbasis	5 561	5 588	5 581	XIII-02.45
	Goede randvoorwaarden voor innovatieklimaat	309	353	322	XIII-02.55
	Zorgen voor aantr. regio's/steden om te kunnen ondern. (WTO)	196	212	200	XIII-03.10
	Algemeen (bijdragen aan int. instituten)	927	0	781	XIII-04.01
	Handhaving niveau v. voorzieningszekerh. op korte + lange termijn	170	1 058	148	XIII-04.50
	Algemeen	1 212	1 425	1 812	XIII-05.01
	Verdere vrijmaking v/h intern. handels-/invest.verkeer en versterking v/d econ. rechtsorde	4 201	4 266	4 176	XIII-05.20
	Bevorderen van internationaal ondernemen	72 055	58 818	70 199	XIII-05.30
	Stimuleren van buitenlandse investeringen in Nederland (DBIN)	10 172	11 904	10 963	XIII-05.40
	Programmatisch pakket	30 300	40 833	30 285	XIII-05.50
	Efficiënt werkende communicatie en postmarkt (bijdr. UPU/ITU)	1 675	1 213	1 519	XIII-10.30
LNV	Internationale contributies/FAO	3 182	3 144	3 174	XIV-29.01.01
	Beheer van de natuur (Tropisch hout)	61	61	61	XIV-23.01.04
		<i>176 781</i>	<i>202 673</i>	<i>173 430</i>	
Toegenomen menselijke en sociale ontwikkeling					
5.2	Versterking van het gebruik van kennis en onderzoek	2 596	2 596	2 596	V-05.02
5.4	HIV/AIDS	1 840	1 840	1 949	V-05.04
5.6	Participatie civil society	4 192	0	314	V-05.06
OCW	Wetenschappelijk onderwijs	2 346	2 345	3 239	VIII-07.10
	WO: beurzenprogramma	869	869	0	VIII-07.11
LNV	Waarborgen van het kennisstelsel (ASC)	27	27	0	XIV-26.01.01
VWS	Projecten via UNODC	3 000	5 000	5 000	XIV-98.01.01
	WHO-partnerschap	6 000	6 000	6 000	XVI-98.01.01
		<i>20 870</i>	<i>18 677</i>	<i>19 098</i>	

		Realisaties 2007	Begroting 2008	Realisaties 2008	Begrotings- hoofdstuk
Beter beschermd en verbeterd milieu					
6.1	Milieu en water	11 038	7 332	3 218	V-06.01
VROM	Clean development mechanism	21 150	62 030	40 124	XIA-43.08.04
	Internationaal milieubeleid	3 802	3 813	4 481	XIA-47.44.04
VenW	Integraal waterbeleid (Partners voor Water)	6 832	11 207	12 825	XII-31.01
	Weer, klimaat, seismologie, ruimtevaart (WMO)	617	709	696	XII-37.01
EZ	Duurzame energie (Joint Implementation)	11 130	28 705	9 176	XIII-04.20
LNV	Organisatie CITES/COP 14	2 944	0	0	XIV-29.01.01
		57 513	113 796	70 520	
Welzijn en veiligheid van Nederlanders in het buitenland en regulering van het personenverkeer					
7.1	Consulaire dienstverlening	15 276	9 078	13 977	V-07.01
7.2	Vreemdelingenbeleid	1 241	2 786	1 129	V-07.02
		16 517	11 864	15 106	
Versterkt cultureel profiel, positieve beeldvorming in en buiten Nederland					
8.1	Grotere buitenlandse bekendheid met de Nederlandse cultuur en versterking van de culturele identiteit in ontwikkelingslanden	17 796	14 203	12 584	V-08.01
8.2	Cultureel erfgoed	3 519	3 519	3 615	V-08.02
8.3	Draagvlak Nederlands buitenlands beleid	26 494	25 210	25 226	V-08.03
OCW	Cultuur: overig	1 002	1 004	943	VIII-08.11
	Cultuur: overig	2 133	166	166	VIII-14.01/02/04
	Cultureel erfgoed: Sieboldhuis	110	110	110	VIII-14.04
		51 054	44 212	42 644	
Overige uitgaven					
10.1	Nominaal en onvoorzien	23	127 058	14	V-10.01
11.1	Apparaatsuitgaven	530 389	510 471	487 348	V-11.01
Div. dept.	Attachés	50 248	53 468	49 901	Div. Begrotingen
		580 660	690 997	537 263	
Totaal non-ODA		1 550 909	1 614 598	1 556 679	